MT

Seat No. | | | | | | | |

2018 1100

MT - SANSKRIT COMPOSITE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I
PAPER - IV

Time : 2 Hours **(Pages 8)** **Marks : 50**

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् ।

प्र.१ अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (५ तः ४) ४

१	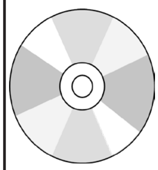	२		३		४	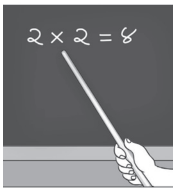	५	

प्र.१ आ) सङ्ख्याः अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २) २

१. एकषष्टिः - २. ३२ -

३. ३६ -

प्र.१ इ) स्तम्भमेलनं कुरुत । (५ तः ४) २

	अ	ब
१.	पञ्चत्रिंशदधिक - पञ्चवादनम्	०८:४०
२.	दशाधिक - पञ्चवादनम्	०५:३५
३.	पादोन - षड्वादनम्	११:००
४.	चत्वारिंशदधिक - अष्टवादनम्	०५:१०
५.	एकादशवादनम्	०५:४५

प्र.१ ई) वासर - तालिकां पूरयत । (केऽपि २) २

श्वः __________	→	__________ शुक्रवासरः	→	__________ शनिवासरः

द्वितीयः विभागः - गद्यम् ।

प्र.२ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

भारतस्य दक्षिणदिशि केरलप्रदेशे आलुवा नगरस्य समीपं 'कालडि' नाम ग्रामः । सः ग्रामः पूर्णानदीतीरे वर्तते । अत्र जगद्गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म खिस्ताब्दे अष्टमे शतके अभवत् । तस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम् । बाल्ये एव तस्य पिता शिवगुरुः दिवङ्गतः । तस्माद् मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत् । पञ्चमे वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत् । तत्र वेद-वेदाङ्गानि, विविधशास्त्राणि च असाधारणवेगेन बालकोऽयम् अधीतवान् । पठनादिकं समाप्य शङ्करः गृहं प्रत्यागतवान् । गृहं प्राप्य मातृसेवाम् आरभत च । माता आर्याम्बा पुत्रस्य विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म । परन्तु मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शङ्करः संन्यासार्थम् अनुमतिं प्रार्थयत । शङ्करस्य ऐहिकविषयेषु अरुचिं दृष्ट्वा आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

१) .... वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुम् उपागच्छत् । (पञ्चमे / दशमे)

२) पठनादिकं समाप्य शङ्करः ...... प्रत्यागतवान्। (गृहं / नदीं)

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

किमर्थम् आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

शङ्करः अतीव प्रज्ञावान् बालकः।

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ? १

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २)

क) गद्यांशतः ल्यबन्त-अव्यये चित्वा लिखत । १

ख) विशेषण-विशेष्य-मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
जगद्गुरोः	आर्याम्बा
चिन्तामग्ना	शङ्कराचार्यस्य
	आचार्यः

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

गुरुमुपागच्छत् - .... + ... ।

प्र.२ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः । यदा सः स्नाने मग्नः तदा तत्र एकः नक्रः आगतः । नक्रः झटिति तस्य पादम् अगृह्णात् । तदा शङ्करः उच्चैः आक्रोशत्। ''अम्ब ! त्रायस्व । नक्रात् त्रायस्व !'' आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं प्राप्ता आर्याम्बा पुत्रं नक्रेण गृहीतमपश्यत् । भयाकुला सा अपि रोदनम् आरभत । शङ्करः मातरम् आर्ततया प्रार्थयत - ''अम्ब, इतः परम् अहं न जीवामि । मरणात् पूर्वं संन्यासी भवितुम् इच्छामि । अधुना वा देहि अनुमतिम् ।'' चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता अवदत् - ''वत्स, यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु । इदानीमेव संन्यासं स्वीकुरु । मम अनुमतिः अस्ति'' इति। तत्क्षणमेव आश्चर्यं घटितम् । दैववशात् शङ्करः नक्राद् मुक्तः । स नदीतीरम् आगत्य मातुः चरणौ प्राणमत् ।

अनन्तरं शङ्करः मातरं संन्यासस्य महत्त्वम् अवाबोधयत् । संन्यासी न केवलम् एकस्याः पुत्रः। विशालं जगद् एव तस्य गृहम् । 'मातः, यदा त्वं स्मरिष्यसि तदा एव त्वत्समीपमागमिष्यामि' इति मात्रे प्रतिश्रुत्य सः गृहात् निरगच्छत् । ततः गोविन्दभगवत्पादानां शिष्यो भूत्वा सः सर्वाणि दर्शनानि अपठत् । तेभ्यः संन्यासदीक्षां गृहीत्वा वैदिकधर्मस्य स्थापनार्थं प्रस्थानम् अकरोत् ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

शङ्कर उच्चैः आक्रोशत् यतः ....

(अ) सः नदीजले अमज्जत् ।

(ब) नक्रः तस्य पादम् अगृह्णात् ।

ख) कः कं वदति । १

'नक्रात् त्रायस्व!'

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

शङ्करः मात्रे किं प्रतिश्रुत्य गृहाद् निरगच्छत् ?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

शङ्करः स्नानार्थं यमुनानदीम् अगच्छत् ।

२. **जालरेखाचित्रं पूरयत ।** २

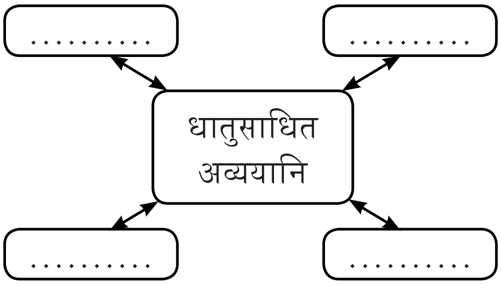

प्र.२ इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) ४

१.

(ततः प्रविशति विश्वामित्रः । नदीं प्रणम्य...)

विश्वामित्रः - कथं लङ्घनीयः प्रवाहो नदीनाम्, कथं रक्षितव्यं जनं गोधनं च ।।
कथं याचितव्यस्तरणाय मार्गः, कथं प्रार्थनीया शुभेच्छा नदीनाम् ।।

नदी (विपाट्) - कः खलु एषः मानवः ? अस्मान् किमर्थं वन्दते स्तौति च ? आर्य, किन्नामा भवान्? कस्माद् अस्मान् आह्वयति ?

विश्वामित्रः - अयि मातः, विश्वामित्रोऽहम् । दूरतः आयातः रथैः शकटैः च । वयं सर्वे परतीरं गन्तुं समुत्सुकाः ।

२.

(रङ्गमञ्चे - कीर्तनकारः कीर्तनं करोति, श्रोतृवृन्दः श्रवणे मग्नः ।)

कीर्तनकारः - गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
नर्मदे सिन्धुकावेरि पृथिव्यां सन्निधिं कुरु ।।
ज्येष्ठमासे शुक्लपक्षे दशम्यां तिथौ गङ्गादशहरापर्वप्रारम्भः । अस्मिन् पर्वणि नदी-पूजनं कर्तव्यम् ।

श्रोतृवृन्दः - नदीपूजनम् ? किमर्थं नदीपूजनम् ?

कीर्तनकारः - नदी खलु जीवनदायिनी । अतः अस्मिन्नवसरे कृतज्ञतां प्रदर्शयितुं जनाः जले दीपदानं कुर्वन्ति । द्रोणे दीपं प्रज्वाल्य नदीजले समर्पयन्ति ।

प्र.२ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१) शङ्करेण संन्यासार्थं कथम् अनुमतिः लब्धा ?

२) विश्वामित्रः नद्यौ किं प्रार्थयते ?

तृतीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

कं संजघान कृष्णः का शीतलवाहिनी गङ्गा ।
के दारपोषणरताः कं बलवन्तं न बाधते शीतम् ।।
अयं न भक्तो न च पूजको वा
घण्टां स्वयं नादयते तथापि ।
धनं जनेभ्यः किल याचतेऽयं
न याचको वा न च निर्धनो वा ।।

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

कं शीतं न बाधते?

ख) पद्यांशात् प्रथमाविभक्त्यन्तपदानि चित्वा लिखत । १

ग) जालरेखाचित्रं पूरयत । १

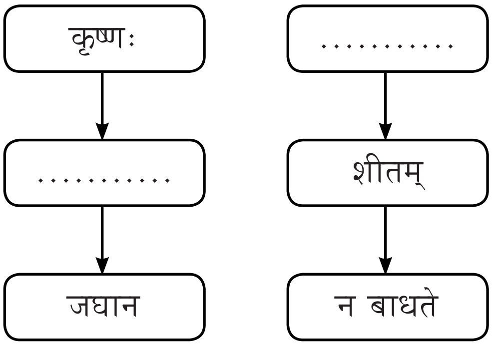

घ) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

१) याचतेऽयम् - याचते + ... ।

२) निर्धनो वा - .... + वा ।

ङ) लकारं लिखत । १

याचकः धनं <u>याचते</u> ।

प्र.३ आ) श्लोकौ शुद्धौ पूर्णौ च लिखत । ४

१. वैद्यराज .... च ।।

२. रामाभिषेके .... ठठं ठः ।।

प्र.३ इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) २

१. यथैव सकला नद्यः प्रविशन्ति महोदधिम् ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ॥

२. षड्जमूला यथा सर्वे सङ्गीते विविधाः स्वराः ।
तथा मानवताधर्मं सर्वे धर्माः समाश्रिताः ॥

प्र.३ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१. 'मानवताधर्मः' इति काव्यस्य आधारेण मानवताधर्मस्य वर्णनं कुरुत ।

२. 'रामाभिषेके जलमाहरन्त्या.....' अस्य श्लोकस्य स्पष्टीकरणं माध्यमभाषया लिखत ।

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् ।

प्र.४ निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (३ तः २)

अ) उपपदविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (४ तः २) २

१. गम् - गच्छ् →

२. दा - यच्छ् →

३. रुच् →

४. कथ् →

आ) अनुवादं कुरुत । (४ तः २) २

१. India is my country.

२. The colour of the sky is blue.

३. This is my favourite book.

४. Children play in the water.

इ) अमरकोषात् समानार्थकं शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (४ तः २) २

१. सुदामा श्रीकृष्णस्य <u>मित्रम्</u> ।

२. <u>पादपः</u> परोपकाराय फलति ।

३. <u>नरः</u> सर्वदा सत्यं वदेत् ।

४. त्वं प्रजाहितदक्षः <u>राजा</u> ।

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः ।

प्र.५ अ) पृथक्करणम् ।

१. नामानि सर्वनामानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४) २

(पत्रवाहकः, तस्य, युष्मान्, नक्रात्, जनित्रम्)

नाम	सर्वनाम

२. क्रियापदानि धातुसाधित-विशेषणानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४) २

(वन्द्यः, अवदत्, तिष्ठ, कृतवान्, पूजितः)

क्रियापदम्	धातुसाधित-विशेषणम्

प्र.५ आ) निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (४ तः २)

१) सङ्ख्या / क्रम / आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (३ तः २) २

१. भगवता व्यासेन .... पुराणानि रचितानि । (अष्टादश / अष्टवारम्)

२. भगवद्गीतायाम् अष्टादशे अध्याये .... श्लोकाः सन्ति । (अष्टसप्ततिः / अष्टमः)

३. .... वेदाः वर्तन्ते । (चत्वारः / चतुरः)

२) समासविग्रहानां समासनामभिः सह मेलनं कुरुत । (६ तः ४) २

	समासविग्रहाः	समासनामानि
१.	दारपोषणे रताः ।	अव्ययीभावः समासः ।
२.	यमराजस्य सहोदरः ।	उपपद - तत्पुरुषः समासः ।
३.	नीलः कण्ठः यस्य सः ।	कर्मधारयः समासः ।
४.	मानवता एव धर्मः ।	बहुव्रीहि समासः ।
५.	परिवारेण सह ।	सप्तमी - तत्पुरुषः समासः ।
६.	अभ्युदयं करोति इति ।	षष्ठी - तत्पुरुषः समासः ।

३) समानार्थकं - विरुद्धार्थकं शब्दं लिखत । (४ तः २) २

१. स्मरसि ×   २. वृक्षः -

३. बहवः ×   ४. नक्रः -

(मञ्जूषा - मकरः, विस्मरसि, तरुः, अल्पः)

४) योग्यं पर्यायं चिनुत । (३ तः २) २

क. धर्माः मानवतागुणं शंसन्ति । (कर्तृवाच्यम् / कर्मवाच्यम्)

ख. त्वं मानवतां .... । (भजतु / भज)

ग. .... नद्याः महोदधिं प्रविशन्ति । (सकला / सकलाः)

शुभं भवतु ✌